

LESKELŐ- FÉLBEN

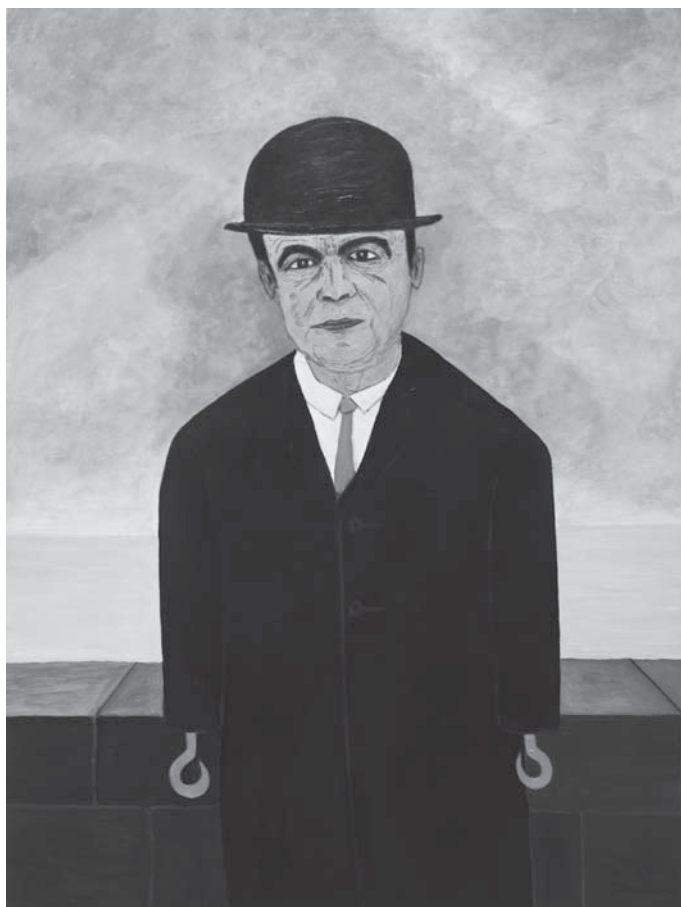
Tavaly ősszel levelezni kezdtem Marno Jánossal, elsősorban a pályafutását felrajzolandó, azonban csakhamar letértünk a járt utakról, és a tervezett interjúból beszélgetés lett, a levelezésből leveledzés, mely sűrűvé változott, máig ott bolyongunk, ahol ismeretlen szemek lesnek ránk, miközben mi is lessük egymást és azt, ami/aki kerület bennünket. Ezúttal egy téli futamot teszünk közzé az elektronikus formában szunnyadó levélrengetegből. Beleshessenek ebbe a metafizikai vadonba mások is.

MJ: Újra meg újra meglepsz a megértéssel, azután egy hirtelen nem-értéssel, és váratlanul erre egy szinte túl hamar jött megértéssel, és ez így megy immár huszonöt-hat éve, ugye? Egy fizikai hasonlat jutott eszembe, de zavarosan, emlékszel talán, régen a búcsúmban lehetett kapni olyan kis papírcsó-kaleidoszkópot, ahogy forgattad, úgy változtak a színes-szögletes minták, na és van egy ehhez hasonló hatású téridom is, a nagyon sok szögű idom, kristályidom, szóval mintha ilyesmik volnánk mi, ilyen hol belső, hol külső, soha el nem nyugvó kristályszerkezetek, amelyek egymással érintkezve hol telibe kapják egymást, hol teljesen inadekvát felületeik találkoznak, értetlenkednek egymáson, és próbálnák riasztani többi kifelületüket, hogy azok ugyan mit szólnak ehhez a malőr-höz mostan. Prizma és kaleidoszkóp, de asz-szociálja ez a Rubik-kockát is, a „rendezhető

entrópia”-kockát, nekem azonban mindebből most ezeknek a kristályindividuumoknak a kapcsolata érdekel, amit nemrég egy verselemzőm idézett egy réges-régi versből: „mi mire néz, mitől fordul el, stb”. Mondhatnám talán így is: ez az aposztrófia alakzata, megnyugvást, elnyugvást nem ismerő alakzat. Az előző levelünkben tárgyalt templomi pompára visszatérve: az is megigézheti az embert ebben a pompában, hogy a rendkívüli formai-színi burjánzás kimerevedettségében mutatja ezt az aposztrófiát, mint egy metafizikai dzsungelt. Mint egy hatalmas múltú cirkuszt – hogy utaljak bizonyos krimifilmek kedvelt zárójelenet-helyszínére is.

Nagy kérdés persze, hogy mit is értünk meg egymásból, egymásban vagy (és) egymás által, illetve: mi az, hogy megértés? Egy pillanatra helyreáll a magától értetődöttség nyugalma? Rendje?

A minap, talán épp amikor elküldtem neked a levelemet, szaladtam bele fülemmel a konyhában egy rádióműsorba, egy katolikus adón beszélt valamilyen atya a hívő hallgatóihoz, és azonnal sikerült engem elámítania, felpaprikáznia. Ilyesmit mondott körülbelül: Kedves hallgatómat ki kell ábrándítanom, megértem, hogy ragaszkodik a macskájához, de szeretni nem szeretheti, a szeretet mint isteni adomány, mint az isteni képesség átadása az embernek, nem dukál az állatoknak, kedvenc háziállatainknak sem, tehát van egy jó meg egy rossz hírem: a jó hír az, amely szerint mi isten képmására teremtettünk, és így részesülünk majd odaát az örökkévalóságból, míg az állati-növényi világ csupán a földi mulandóságnak a tüneményei, enyészetükkel a lelkük is elenyészik, mert hiszen nincs is nekik, soha nem is volt. Nem folytatom, Ria, talán sikerült érzékeltetnem, hogy az illető atya mindezt úgy mesélte, mintha pontos és megfellebbezhetetlen tények közvetítését végezné, semmi mellébeszéd, prózaian csak az igazságra szorítkozott. Tudod, először megint az a reflexem támadt, hogy ez hülye. Azután kezdtem csak kapiskálni, hogy nem, nem egészen, ez a tipikus bürokrata: feladatát, amire kijelölték, amire kérte a jelölését, csak azt végzi következetesen, te-

Takács László René Magritte műtermében

kintet nélkül bármi más körülményre. Érted? Hivatásos hívó, hogy viccesebben mondjam. Gondolom, adott esetben ugyanezt a magabiztos hangot hallanám egy ateistától is, ahogy hallom is például, hogy kedvenc Hawkingom állítólag kinyilatkoztatta: sokat gondolkodott a dolgon, s végül arra jutott, hogy nincs Isten. Ismered ugye a legviccesebb falfirkák egyikét, így szól: *Isten meghalt, mondta Nietzsche. Nietzsche meghalt, mondta Isten.* De lehet, hogy nem is pont így szól, én nagyon bírom mindenképp. Mindazonáltal időnként szívesen felpofoznék egy-egy ilyen szónokló papot, térítő szándékkal, ti. hogy térjen már észhez, mielőtt nekiveselkednék egy újabb eksztázisnak.

Nem mondtad, hogy a barátnőd temetése egyházi volt-e, vagy „önkormányzati” (bocs, de most meg a ti házasságkötések ill. válásoktól eszembe, akkor még „tanácsi”, és hát így baromi bizarrnak éreztem ezt az „önkormányzati” jelzót). Évának hagytam meg a napokban, hogy halálom esetén hamvasztást kérek, és azt, hogy itt a lakásban helyeztessek örök nyugalomra, a követke-

zőképpen: hívja meg a legközelebbijeimet, gyerekeimet, barátaimat, és osztassak ki közöttük csipetnyi adagokban, hogy a tor folyamán, ha üritkeznie kell valakinek, itteni tori üritményével együtt adjon át az Örök Csatorna Műveknek. Éva elküldött a picsába természetesen, unja ezeket a rendelkezéseimet, a hetvenes évek elején még úgy rendelkeztem, hogy a hullámot kérem valami úthengerrel belesimítani a betonba vagy aszfaltba, mindegy, az úttestbe. Akkoriban ezt éreztem a legkívánatosabbnak. Most az Örök Csatorna Műveket.

Tudom, mások is ambivalens narcizmusomnak és exhibicionizmusomnak tulajdonítják eme fantáziáimat, és nem is cáfolhatom meg őket, csak egyet mindig hozzátéve: hogy még soha nem találkoztam elfogadható, vagyis legalább a velejéig nem hazug búcsúztatóval. És az enyém kevésbé volna az: mert amennyire rettegek a haláltól, annyira már-már a tudásig érzem a közelét, a kimenetelét, kicsatornázódását. Már most is naponta érzékelem elhalásaimat, még a jobb passzokban is, amikor pl. kevésbé fulladok, tüstént jön egy más hibajelzés, a lábszáramból tegnap, úszás közben, a visszérgyulladás helyéről, meg a fogam, mindjárt indulhatok a fogászhoz, szóval olyan is vagyok, mint egy bádogedény, egy öntözőkanna, tele már nem rendeltetészerű lukakkal, lukasodásokkal, a fene gondolta volna ezt így el annak idején, amikor még *bebugyolált, bedunasztolt rózsájú, forró falú öntözőkannát* emlegetett egy versben. Ugye, a vers rózsaszíne, házasítva a bádoggal!

Ne vedd zokon, hogy ennyire belterjes ezotériával élek, a saját idióta mitológiáimra való utalásokkal, a napokban kaptam meg építész értőm dolgozatát, egyelőre csonka dolgozatát a *Tereld* kezdetű verserről (mondtam már, ugye?), és ma is hoztatt egy gondolatot, amivel felcsigázta narcisztikus érdeklődésemet. És nem csupán a saját narcizmusom iránti érdeklődést, hanem a másokat hatalmában tartó irántit is, amiről annyira nehéz értelmesen beszélni, hiszen túlságosan benne vagyunk folyamatosan, úgyhogy röptében kell megértenünk a

legyet. Barom papot korigálva: megvizsgálunk, hogy vajon ez a narcizmus, ez az egocentrizmus mennyiben általában minden élő (individuum) sajátja, működési elve, vagy mennyiben csak a miénk, harmadik esetben: mennyiben fokozati jelenség, sőt, bizonyos kulturális beidegződések eredménye is. Ami pedig függ nagyon a földrajzi-éghajlati adottságoktól.

A példa: egy hete kb. könyvbemutatón voltam a Múcsarnokban, ahol a szerzővel együtt hárman olvastunk fel verseket, és tegnapelőtt kaptam egy mailt a szerzőtől, arra kért benne, hogy olvassam el a bekopizott linken található szöveget, ami szerinte sokadik fejezete az ellene irányuló gyűlöletkampánynak. Naivan ráklikkeltem tegnap, vajon miféle kampányról beszél a srác, hát látom, az ő könyvéről írt egy lány egy kritikát, olvasom, és sehol semmi gyűlöletet nem érzékelek, ellenben egy viszonylag korrekt, alapos olvasásról tanúskodó összefoglalót látok, benne több kritikai reflexióval, ha tetszik, elismeréssel és rosszállással vegyes summát, aminek a végén tőlem is idéz valamit a szerző, sajnos hibásan kicsit, de a hibázása beszédes mégis. Ha érdekel a kritika, a *Literán* megtalálod, valóban csipkedő címmel: *Igaz és hamus*. Nos, ezután írtam egy rövid választ a szerzőnek, a fiúnak, hogy én nem érzek gyűlölködést, mondja meg, ő mit érzett annak. Erre jött éjszaka egy toporzékoló mail, amiben összeesküvésről ordibál a fiú, ellene és barátai ellen szótt összeesküvésről, továbbá hatalmi acsarkodásról, gonoszságról, aljasságról, és – ez a legérdekesebb – súlyos pszichózisokról. Érted?

Sajnos mindjárt indulnom kell, pedig ma ez dolgoztatta meg a fejemet, ez foglalkoztatót legtöbbet, hadd nevezsem így megint, a projektív identifikációnak ez az önkéntelen működése. És hogy vajon ez mennyiben a mi privilégiumunk, hogy a Lét mennyiben a mifajta létezésünk által játssza ezt a nem és nem múltó szentbertalanba forduló szentivánéji álmát. Mennyiben csak a mifajta létezésünk a kivitelezője ennek a kódolt tébolynak? Gondoltam ugyanis, hogy megírom a srácnak, térjen magához, hülyesége-

Horthy Milkós Sandro Chia műtermében

ket beszél, de rögtön a belátás is: hogy csak olajat fröcskölnék a tűzre, neki ebben a pillanatban úgyszólván létszükséglete így látni (adminisztrálni) a dolgot. És én is vajon hányszor kerültem hasonló helyzetbe, örületbe, és kerülök mostanság is, csak kerülöm tudatosítani? Mindegy, most ezt így átküldöm neked, félbehagyva a referátumot, hogy aztán, ha nem veszek oda a fogammal, este vagy éjszaka megírom még, mire jutottam a dráma kapcsán. Ja, és ha nem feledkezem el róla, mert ez is bekövetkezhet lukacsosságom folytán (folytán túlságosan is).

RV: Hát erre a tor-fantáziára én is azt mondom, hogy menj a faszba, ne cirkuszolj, és nem kívánlak kenyérre kenni. Emlékszel arra a filmre, amelyet annak idején emlegettünk: *A nagy zabálás?* Marco Ferreri. Nahát, ne filmezz, „gyomrodra mehetett a mozi”, de jó, hogy mindig a fejedre lehet olvasni saját vesszőraidat! Mintha már láttam volna olyan urnás filmet, vagy én „moziztam” régebben olyat... hogy holtában megesezem a szerelmemet... A porral, a földdel egyébként ne-

kem nincs, nem volt most a temetésen sem bajom, a föld egyszerre viselkedik úgy, mint egy zsíros, fekete torkú, bekebelező szörny, és mint egy mindent megbocsátó sötét angyal. Ha-ha, majdnem azt mondom most, hogy a föld teljesen hitelesen viselkedett a temetésen! Ontotta magát, könnyeddé vált, elsúlyosodott. Elismeréssel adóztam neki. A pap tehetetlen volt és számomra szinte észrevétlen, a földre fúródott a tekintetem, a föld színei, szagai, állagai, hangjai fölerősödtek. A tiszta, hideg levegő, a kisütő nap és a legszebb, legárnyaltabb játékot bemutató nap-sugarak is „helyesen viselkedtek”. – Na de a halál is nem egy elem-e? Megkülönböztetem a semmitől. Olyan, mintha élne! Legalábbis igen aktív. Itt van, velünk, és csak neki van átjárása odatúlra. Nem szeretem, ha valaki lacafacázik a halállal.

A búcsúztatáson mindig gyatra színészek vagyunk valamennyien, papostul, papnéstül, a temetőben azonnal színpaddá válik a cipőnk alatt a natúr föld, az élet teatralitása olyankor kulminál. De ez már a *Halotti beszédben* így van. A pap teátrális mozdulattal rámutat a színpadra. Csak most már nagyon ócska a szent színház. Az a gond, hogy a lélekről nincs semmi mitológiánk. Nem hiszünk a lélekben, képtelenek vagyunk útnak ereszteni, viszont elföldelni, lefojtani a föld alá, azt igen. Sőt, a csatornába! Talán nem kéne így bánnod a saját lelkeddel. „Maglehet, könnyörgőre fogom / még egyszer...”, hajtogatom magamban, elragadtat ez a versed, a *De profundis* (lefordítottam ezt is szerbre, hogy lássam – igen, átmegy, mégsem a szavak *nyelvűségén* múlik, hanem a *nyelviségen*), minden sorát csak másolom-másolom, az ujjaimmal tapintván, és az utolsó kettő: „végigaludtuk a napot, / nyakunkon bár a bukóablak”, az a rádöbbenés erejével hat rám, mert hogy így van. A „bukóablakban” a bukómadár (Rilke *Hattyúja?*), a bukósisak és a sűgőlyuk keresztződéseit érzékelem, de talán benne van az a te régi, Ostrom utcai redőnyöd is, amit régen megírtál, mely guillotine-ként meredt fölötted „örök” lezuhanóféltben – miközben te napoztál alatta. Meg hát ott lopózik persze a fejünk is, meg az exit is, a ki/lejárat.

Én egyébként, ahogy lehunyom a szemem, önkéntelenül azonnal imádkozom, ha nem is tudom, miféle suta, ügyefogyott szavakkal. És annyira eltömítette már az érzékelésemet, a „nyílásaimat” ez a tömérdek profanitás, az abszolút szekuláris világunknak ez a tömő-anyaga, kóca, hogy teljesen hülyének nézem magam, és van egy olyan érzésem is, hogy hibásan, rosszul tanultam meg az ábécét, meg hogy ez az evilágban-dúskálós kód is elhibázott. Ez a mai narcizmus-egoizmus, a kirakatüvegben tükröződő, mely a narcizmus fájdalmait kulturális-technikai trükkökkel átfordítja kéjtelgésbe, önkényeztetésbe, ez az *eszméletlen* narcizmus számomra tényleg apokaliptikus. Mintha az ember az apokalipszis eszetlen, minden minőségen aluli paródiájával próbálná kiküszöbölni (lejártni), előjátszva lehetetlenné tenni az apokalipszist. (Ez velem is hányszor megtörténik, hogy histériámban sután-durván előjátszok valami bajt – vagy jót –, és akkor az tényleg nem magától, hanem úgy történik meg, ahogy magamhoz deformáltam, otrombán és ostobán.)

Na, és itt megismétlem az „emberben-rekedtség” fogalmadat, mert ez a mostani narcizmus erre is rájátszik, más lényeket, a kőtől az angyalig, mint a pap a macskát, elrúgván. Hogy az ember „ejtette a teleológiát”, mint mondtad, és önmagának a célja-koronája, díszje, ez kiugrás a keresztény paradigmából, s hogy ez fajunk kódja-e? Mármint a kiugrás, az áruulás? Mondjuk, egy új Darwin nézőpontjából? Akkor az jöhet, hogy belerohadjon az ember magamagába, húsostul. Ami már folyamatban van. És kicsatornázódjon, tényleg. (Apropó, *A fegyencgyarmaton*, abban ez is benne van, a gépezethez csatorna is tartozik.) Megragadt bennem még, ahogy „a bizalom szakadéknyi mélységét” emlegetted, ez azért jobb, mint a csatorna, ez érdekel, ennek a szakadéknak a falai, és amit ott látni és gondolhatni, pláne érezhetni, *de profundis*.

MJ: Eszemben sem volt elkenődni, rá egy kenyérre zsírpórámban, rosszul írtam le eszerint: nem, a konceptem szerint a torozó vendégek között elosztódnék a por, és ami-

kor a vendég kimegy a klotyóra, akkor az ürüleke közé üríti hamujussát is, és arra húzza meg az öblítőláncot. Mint a katolikus misén a bejövő ministráns fiú a sekrestye-ajtó csengettyűbojtját. Ha jól emlékszem.

Hanem az imént végignéztem azt a Fliegaufl-filmet a klinikai halálból visszatértekről, és kiírtam egy motívumot, mert az nagyon megragadott, úgy éreztem, ezt nekem mondta ajándékba a srác: *babapiskóta formájú ködfoltok*. Ezt elsajátítom, azt hiszem. Ilyet is látott a srác a túlvilági tisztáson, többek között. Rokonszenvesen referált, sok mindent nem érttem világosan, de nem is tudtam eléggé odafigyelni. A Nádast ismertem már, ez egyébként zanzásított változata a régi rádiós referátumának, meg a könyvének is, a *Saját halál*nak, érdekes, hogy hajlandó volt újra elmondani a kamerának, Fliegauflnak, talán kapott érte komolyabb honoráriumot, mert nem hiszem, hogy pusztán kedvtelésből vagy tanító szándékkal tette volna meg ezt. Egészében mégis arra jutottam, hogy a három interjú inkább igazolja az élmény szubjektív ittlétiségét, ittléti eksztázisát, mint az effektív másvilágiságot, röviden: mintha tényleg reménytelenül ide volnánk bezárva, és az igazi szabadulásról legfőljebb így meg amúgy álmodozhatunk, ki-k a maga oskolázottsága

szerint. Ha nem tetted volna meg, nézd meg a nővel készült interjút is, nekem az volt a legérdekesebb, nagyon elütött a Nádásétól meg a srácétól, és nagyon a mértékén szólt, a sajátján tudniillik. Az elejét sajnos nem értettem, nem tudtam meg végül sem, hogy milyen módon került transzba, mi volt a halálos trauma, ami átröptette, és elmondása szerint azóta is odaát tartja őt bizonyos fokig. Nagyobb részt, azt mondja. Gyereke van, és a foglalkozása azóta szerzetes, gondolom, buddhista vagy krisnás, mindegy, egyiket sem ismerem.

És most visszatérek előbbi levelem narcizmus-kérdéséhez, a fiatal költő hisztije és parája kapcsán, hátha érdekesnek találod majd az észrevételemet. Ehhez persze emlékezni kéne a Hanitól hallott distinkcióra, mely szerint a majom (vagy más állat) és az ember kisdede más-másképp tanul, az utóbbi utánózva, mimetikusán, míg az állat emulatív módon, tehát nagyon is teleologikusán. Értelmezésemben: az állat pragmatikusán és autentikusan másol, míg az ember rituálisán, a külsőségekre hagyatkozva. Túl sok bizonyára, sarkítok, azért, hogy egyszerűsíthessem a mondandómat. Ennél a fiatal költőnél, a kritikára adott reakciójából, de a verseiből is azt látom, hogy ő költő akar lenni, és nem érti, hogy ebbéli ambíciója hogyan

Horn Gyula Mimmo Paladino műtermében

ütközhet külső akadályokba, miért nem pártolja őt az egész világ ebben a kívánságában. Azért stilizálom a dolgot, mert minél jobban utánagondolok, annál komplikáltabbnak látom az egész folyamatot.

A csecsemő cseperedését a szülei, elsősorban az anya, feltétlenül akarják, tehát a kicsinek nem kell egyebet tennie, mint a kívánságának hangot adni, és terül asztal, nyílik öl, a paradicsomiság még sokáig eltart, erről már sokszor beszélgettünk, nem tudjuk, pontosan mikor tették ki onnan a szűrünket. Na de ezért olyan izgalmas nekem a kérdés: a gyerekek látja, hogy hangja, sírása vagy nevetése miféle mozgásokat idéz elő a látóterében, összeáll így benne egyfajta mágikus kauzalitás, úgy értem, mágikus oksági viszony az érzelmei és a külvilág között. Nem akarlak pszichológiai trivialitásokkal fárasztani, a srác versei és reakciója a kritikára azt értette meg velem, hogy az ő számára a költészet éppen azért rendkívüli hivatás, mert ez a mágikus képesség fennsíkja, arénája, színpada, ide születni kell, és a születési bizonyítvány nem más, mint a költői idollal való ceremonialis azonosulás, illetve elhatárolódás mindazoktól, akik nem születtek erre a hivatásra.

Borzasztó nehézkesen fejezem ki magam, nyomaszt a holnapi orvosi vizsgálat tudata, tizenkettőre vagyok odarendelve, és már hajnali három múlt. Látod, most én spórolnám ki a türelmes erőbefektetést, figyelemösszpontosítást, ami szükséges egy ilyen gondolatmenet végigviteléhez, előadásához. Hogy egyszerre sikerüljön megragadnom a probléma gyökerét, és elismernem is e gyökér önmagába való belekapaszkodásának a (lét)(nemlét)jogosultságát. A fiatal költő tényleg nem bírja elviselni annak gondolatát, hogy a külvilág számára nem evidencia az ő költői elhivatottsága, amikor pedig ő ezt a versekben tételesen előadta, pl. Adyval azonosította némelyütt magát, másutt magamfajta „jobbak” eszköztárára emlékeztető nyelvet beszélt, s így tovább, ergo ha ezek után valaki problematizálja az ő költészetét, az pszichotikus barom, hatalmi megszállott, elmeroggyant, akinek igazság szerint el kéne tűnnie a föld színéről.

Nem folytatom, mert összeesek, és mert most csak ilyen imitativ előadásra futja már, nincs erőm ahhoz, hogy ne csak kritizáljam a fickót, ezt az attitűdöt, hanem belássam és beláttassam másokkal is, hogy ab ovo mindannyian ezt szeretnénk, ezért pedálozunk, ezért hazudozunk, esetenként ugyanezért leplezzük le magunkat vagy mondunk le világi hívságokról, hogy transzcendens (igazában születési) előjogunkat visszakaparint-suk. Hiszen a születéstől fogva a világ egyre nehezebben hosszabbítja meg útlevelünket, egyre nagyobb elvárásokat támaszt kérésünkkel szemben, kérvényünkkel szemben, alig egypár nemzet színésze, meg digitális író, nemzet dalnoka élvezi az örökös tagság titulussát, amely titulussnak megnyugtató anyagi vonzatai is vannak. Nekem pedig most le kell nyugodnom, habár csak felgyülemlett bennem a mondanivaló, nemhogy megkönnyebbültem volna...

RV: Nem lesz bő lére eresztett levél, mert szorul a szívem, szorít az idő, sem fizi-, sem metafizikailag nem találok a helyem, gondoltam, miközben a rezsómon a török kávémat főztem, és most itt próbálok egy kis helyet csinálni magamnak a levélben. *A reális üres helye*, ilyesmit ír Žižek, miután Lacan nyomán megsemmisíti a Nagy Másikat; a reális mint elviselhetetlen (ős)hasadás, amit fantazmákkal próbálunk befoltozni. Meg hát tömjük is magunkat mindig, az imént reggeliztem én is. Folyton jár a fejemben a „szentbertalanba forduló szentivánéj” formulációd is, istenem, Shakespeare-t tényleg minden órában emlegethetnénk. A képzelet is ilyen gomolyag, ha bort iszok, akkor úgy elkezde gomolyodni, véres tündérien, csak bámulom saját fantáziáimat, nem hiszek a szememnek. Nem tudtam megnézni még viszont a túlvilági káprázatokról szóló filmbeszédet, mert nincs elég bájtom. De azt hiszem, Nádas fejből megtanulta a halálanalízisét, memoriterként, és bármikor fölmondhatja. Ábrát készített az ábrándjából, mondhatni. Én inkább a ki- és vissza- és kiábrándulások pókfonalán lengek, jut eszembe a pók-hasonlatod, elérni a szomszéd áig, és most az a tudósod is

eszembe jutott, aki bottal verte szét a pókhálót, tanulmányi célból. Pókjaid befutják költészeted, nem igaz?

A hivatásos hívővel kvadrál a hivatásos író. Mindketten mindennapi kenyérkereső rutinná demisztifikálják azt, ami kegyelem dolga lenne, ami tehát drámai processzus, a hit az örült bukásaival csakúgy, mint a „megformálás kegyelmére” (Danilo Kiš) utalt író kínlódása. A másik változat az imamalom és az író gép (sic!). A harmadik a lét és a nyelv faggatása és archeológiája, és viszont, kölcsönösen, amikor a lét és a nyelv faggat és fúr meg és keresztül téged. Tudom, te nem szereted még a „költő” státuszt sem, semmilyen formában. Nemdebár? Amikor Nárcisz a *Gond* című versben kotló macskát említ, miközben „agysejtjei kiegészve”, s a nyelve hegyén meg a homlokán pernye és korom, tehát egy égési folyamat termékei – ez nem a költés groteszk víziója?

A költőség mint a mágikus kompetencia visszaperlése, visszaigénylése az elhivatottság „oklevelével”, kutyabőrével talán csak igazi bolondoknál megy át, akiknek azonban akkor nem fontos, hogy a külvilág ezt vizsgálja nekik. Megint József Attila macskájánál vagyunk. Jajistenem, kutyából nem lesz szalonna, „kiabálhatod a szalonnát / kutyába sem veszik imádat”, ugranak be a szavak a *Szavak* című versedből, és futnak most a kutyáid, „egy kutya bőrében ébred magára ál-mában” Nárcisz, s a végén, avantúrái után, gazdátlanul, „élvezi hangját, melyben mélyre merül, / s melynek fenekén elhalhat egyedül.” Micsoda koncert lett itt most, kutya- és macskahangokon, sőt még a tekinteteik is bevillannak, lám, épp mikor a költőségről mélázok, az egér meg eliszskolt közben. A kutya düledt, „holdkóros” szeme (te írod) és a macska szemében a misztikus lencse. Az egérében meg a riadalmam.

A napokban kezembe került a sarutlan karmeliták egy füzetete, és emlékeztetett arra, amikor, régen, Avilai Terézzel és Keresztes Jánossal foglalkoztam. Írtam is róluk, ők barokkos drámaisággal élték meg a hitüket és a hitetlenségüket. Az a nagy fordulat náluk, amikor elhitetik magukkal (fogalmazok én most profánul), hogy Isten rettentően, fel-

tétel nélkül szereti őket magukat. Ez nem a narcizmus univerzalizált változata, véglete? El nem tudom képzelni, milyen érzés lehet az. Örült szerelemre lobbantak ettől (fizikailag is, leírják a tüneteiket), és a szerelmük visszaverődött rájuk. És aztán e nélkül a szerelmi állapot nélkül, mikor onnan ki-pottyantva kegyvesztettek lettek, már nem tudtak meglenni, és újra meg újra visszatornázták magukat (exercíciumokkal) oda bele, és foggal-körömmel ragaszkodtak hozzá, „koromszakadtáig”. A Nagy Másikhoz, akivel szerelmi tükröződésben voltak, és a kölcsönösség élménye volt az eksztázis (orgazmus). Mikor János és Teréz a rács két oldalán találkoztak, egymást gerjesztették bele ebbe a nagy, közös erotikus szerelembe. Amit aztán, *post coitum*, a maguk teológiai nyelvén analizálni is tudtak, János pedig versbe is vitte.

Lacan szerint az ilyen fantazmákon kell keresztülmenni és kijutni belőlük az analízis során, a reálisba, ami eltolódás, hasadás, seb. Az analizált ferdítései, túlzásai, inadekvát megnyilvánulásai, félrebeszélései tartalmazzák az igazságot. Az eltorzítások az igazság.

Bocs, hogy így csapongtam, máris indulok az oskolába, ki a nagyon hevesen csapkodó szélbe, kossava fúj Belgrádban, bolond szél ez.

MJ: Mielőtt elfelejteném: Nádas mellett szól, hogy a filmvállomásban finomítja a Mihancsiknak ecsetelt élményét, amit a könyvben is megírt, és amiért akkoriban eléggé megneheztettem rá, hogy mi a fenének konfabulál: ezúttal tehát kimondja, hogy a szülőcsatorna azonosítása későbbi fejlemény, a halálos transzban nem volt ilyen aszociációja, teljesen új volt számára a szcena. Az alagút és a szájában a fény. Mármint az alagút szájában. Nádasnál engem mindig ez zavart, a *Párhuzamos*-ban is, hogy mindent a végsőkéig összecsapol, políroz, megtisztít, tisztáz, csaknem sterillé igazít; talán örökölt pedantéria ez, sajátos tökélyre vitele a szadomazochista (írói) praxisnak, zokon ne vegye tőlem, ha értesül erről a benyomásomról, társításomról: a prózapoétika Mengeléléjére vélek ráismerni benne, tegyem hozzá, hogy ezt nem csak rosszallólag mondom, még ak-

kor sem, ha Mengelétől irtózom, öngyilkosságba menekülnék előle, ha megjelenne horizontomon. És ahogy leveledet a spanyol szentekkel zárod, ezt a fajta eksztázist érzem megsürgetni Nádas szövegeiben is, erre mondom a mazochizmust, azt a – szerintem elháríthatatlan – késztetést, hogy magunk kerítsük magunkat a kínzónk kezére (ha már nem megy egyenesen a szájába). Ehhez azonban szadistának is kell lennünk, mit kell, azok vagyunk természetszerűleg, te időnként közletről megtapasztaltad végzetes szerelmi történetemet, tudod, hogy utólag kénytelen voltam belátni: én nem tudtam konszolidálódni abban a szerelemben, vagy bennem nem akaródzott konszolidálódnia annak, amint egy perc nyugalom támadt, én azonnal békétlenkedni kezdtem, olyanformán, ahogy egy gyerek nem bír a seggén megmaradni a padban.

Valamiért a veronai szerelmesek villanak most be nekem, amikor Júlia tetszhalottként fekszik a kriptában, s ezt látva Rómeó azonnal megissza a maga adagját, ne kelljen tovább megmaradnia ebben az iszonyatban. Túlzok, de nézd el nekem: e pillanatban egy lénynek láttam őket, a szerelmespárt, abban a szimbiózisban, amely úgy teszi nélkülözhetlenné egyikét a másika számára és viszont, mint „normálisan” a szívemet a tudóm és viszont, és valamennyi létfontosságú szervem; a szerelmesek, ha beszélhetek az érdekükben (haha!), valóban azt állították helyre, ami az „áldott állapotú” nő és áldványa, a magzat között létesült – és a (hó)napjai sajna megszámálva; csak éppen viszonosabb az azonoság, egymásba-bukfencező, pontosabban: egymáson át- meg átbukfencező. De látom, kicsit túltömörítettem a következtetési láncot, türelmetlenül hadartam el gondolatmenetemet, következtetéseimet, hogy térhessek tüstént a lényegre, mely tárgyam; mindig a lényeg a tárgyam, haha! Vagy tárgyamban a lényeg, tehát mindig a tárgyra?

Tehát: Nádas korrigált, helyreállította a – halál utáni – nyers valóságot, amit vagy másfél évtizeden keresztül minduntalan hozzáigazított... – mihez is? Ria, én mindig ezt szeretném megcsípni, ezt a titkot, hogy mi-

hez kell hozzáigazítanunk bármit, hozzáigazodnunk mindenkor. Amikor azonban verset írok, akkor feladom ezt a nyomozói hivatást, és versenybe szállok a hozzáigazodók és hozzáigazítók seregével, Wagner-figurává avanzsálok, bár azt nem merném állítani, hogy mesterdalnokká. S mint versenyző is azt lesem, hol és hogyan lehetne megcsípni a – nem nyilvánvaló – valóságot, valódiságot, nem beavatkozni autonóm egzisztálásába, és nem is elmulasztani a részesedést benne.

Hát igen, ebből amolyan heideggeri aranyköpés készülődik: átlépni az igazság működésébe, transzcendálni. Ó, egek! Nézzétek el (hiú) törekvésemet (nekem)! Pedig gúnyolódni is kár ezen, becsületesebb tudomásul venni akaródzásomat, s nem elfojtani, eltagadni csupán azért, mert bizonyos világítás (napvilág) mellett nevetséges alakokat ölthet, vagy megbotránkoztatókat, szégyellnivalókat. Ahogy a lágyrészek rendszerint kínos látványt nyújtanak erős megvilágításban, utóbbi inkább a felsőtesti részeknek, az izomzatnak kedvez, és nekem még az is kérdés, vajon azért-e, mert így nevelődtem, ízlésemet így trenírozták, vagy ez valamennyire az életnek magának az elve, működési elve, hogy átadódását, örökítődését rejtekben kívánja bonyolítani. A szerelmi idomulások a belső látás termékei, eltérően a táplálékszerzőktől, meg főleg az általam nemrégiben protézis-alkalmazásoknak nevezettektől. Protézisen most elsősorban öltözékeinket, közlekedő eszközeinket, evőeszközeinket, házainkat és a hasonlókat értem, nem azt, amit a szájunkba helyezünk, ha ütött a harminckettedik óránk. Infrastruktúránk nem is olyan lassankint teljesen átállít a protetikus időszámításra (miután a térbeliségünket már kimerítően magához igazította). Sietek hozzátenni, ezt nem gúnyolódásból mondom, emlegetem, akkor sem, ha siratom persze az így visszavonulóba kényszerült belső látásomat, egykori készségemet az éjszakázásra, szemhéj mögötti mozigásokra, de sírni is inkább befelé sírok, elvégre belső és nem világi dolgokat kell elsi-ratnom.

Az igazodásnál tértem ki, ugye? Nádas újkeletű megjegyzése kapcsán, hogy a szü-

Gyurcsány Ferenc Henri Rousseau műtermében

lőcsatorna megnevezés utólagosan történt, kommunikációs okból kellett azzá kozmetikázni az eladdig sosem látott-tapasztalt alagutat a fényvel, többé hát ezt nem állítja, megmarad a lényegében közölhetetlen megtapasztalásánál – s ezt már magam teszem hozzá: visszatér hozzá, minthogy valamennyien kénytelenül visszatérünk ahhoz; e tekintetben nem is tévedünk teljesen, amikor újjászületésről beszélünk, lévén a halálunk alighanem újjá-nem-születés más néven. Nemlétünk helyreállítódása. És ezt említette meg ő is most, újra, amikor a teljesség-élményéről szólt, arról, ami ittlétünk időtartamában valamiért mindig csorbát szenved.

RV: Ha a halál nemlétezésünk helyreállítása, ami fölöttébb valószínűnek és valószínűnek tűnik, akkor a létezésünk üzemzavar – de vajon csak az emberé, vagy az egész élővilágé? Mert mintha az élő bolygó létének lenne telosza: a látszódás, a tükröződés, a fénylés, még ha csak időlegesen is. Csak úgy lárpurlár, vagy Isten szemében, az ő kedvéért, kedvteléséért? Vagy a fizikának ez

valamifajta daganata, metasztázisa, a véletlen megbokrosodása? Most úgy tűnik, hogy Nácisz sorsa kozmikus sors, elnyelődése analóg a Föld nevű bolygó vesztével, miként ez egyébként személyes szinten így is van, meghalok, és vész velem (szememben, lelkemben tükröződve) a Föld. Hát igen, a világ léte csak narcisztikusan értelmezhető.

A természetes és a mentális koherenciátörekvés, valamint a sors- és természetszerű széthullás feszültsége lenne az egésznek és a résznek is a paradox energiája, az a bizonyos „életerő”? (És ugyanez működik a versben is, nemde?) „Átlépni az igazság működésébe” eszerint azt jelentené, hogy ezt a paradoxális feszítőerőt rajtunk és bennünk munkálni hagyjuk, ezt a kínos munkálkodást átérezzük és reflektáljuk. *Mint a nyitott borotva*, tudod. Vajon nem az volt Woyzeck gondolja, hogy a nő hozzáigazítódott a szociális valósághoz? Hogy mihez igazítódunk, igazítjuk magunkat hozzá, az nem mindenkor hatalmi kérdés? Mármint hogy bizonyos, a korból és a korszellemből következő hatalmi központok elvárásai sugározódnak át még a legbensőbb szívssférába is? Az épp aktuális „conditione humaine” megköveteli a (politikailag különböző színezetű) „humánnak”, humanioráknak való engedelmességet, ellenkező esetben a kiközösítést helyezi kilátásba. Ami még konkrét hatalmi megtorlás nélkül is borzasztó, mikor csak én érzem magam kiközösítve, noha a hajam szála sem görbült, akkor is hajmeresztő.

Tehát a hozzáigazodás létfönntartás, és parancs jelleggel lép föl. Vajon az erkölcsi kategorikus imperatívusz erre való reakció? A „szerelmi idomulás” azonban valami másról szól, ezért is örült. De miről? És mi abban ama „fenséges”? Tehát szépségen túli?

Ajaj, most sajnos abba kell hagynom a fagatást, mert mennem kell dolgozni, de azért így felemásan is elküldöm a levelet, de tovább gondolkodom, próbálok gondolkodni. Most egész túskebokor van a fejemben, és félek megint mindentől, mint szinte mindig. Ez is egy elem, a fél-elem.

MJ: Már a kezdésemet szégyellem: „Amióta az eszemet tudom...” Szóval, amióta az

eszemet tudom, jön a gyanakvás is, hogy – épp a lényeket nem tudom. A lényegeset. De mennyire tudja a nyelv! Ugye, amikor a rendkívül fontosat, ami úgymond a lelkét adja a dolognak, azt evvel a szóval jelöli, minősíti: *lény-eg-es*. Pedig több száz éve már, hogy a tudomány és a technika nekilódulásával a *lény* kezdett veszíteni hitelességéből, valóságérvényéből, s lépett a helyébe a természettudomány egzaktumokra, faktumokra alapozó és építkező gondolatvezetése. És ez nem a gondolatvezető szubjektumának a kérdése. Ez utóbbi csak az utóbbi, mondjuk, száz évben kéredzkedett elő, ismereteim szerint többféleképpen, mi általában a freudi vizsgálódásra asszociálunk, s persze filozófiákra, az egzisztencializmusra elsősorban, ahol kevésbé megszállottan szajkózzák a deantropomorfizálás szükségességét.

Tehát amióta csak az eszemet tudom, a lényeges mindig más csatornán fut be, ha befut, hozzám, és az eszem azt is csakhamar kikezdi, megeszi, és ezt nem a szójáték kedvéért mondtam. Az eszem eleszi előlem a lényegest. A legfinomabbját. Vagy még ez sem áll, az eszem elejti, elvétí a lényeket – itt minduntalan a József Attila-i „a raktár előtt poros lámpa ég” kéredzkedik elő, rabja vagyok annak a versnek, József Attilának, egyszer s mindenkorra, lévén vasutas-származék, akárcsak ő, noha foglalkozásilag nem ismerem vasutast a felmenőim között. Azaz dehogyisnem, az apám egyik nagybátyja, bizonyos Szlávny nevű férfiú volt a Budapest–Fiume vasútvonal főtanácsosa, ezt talán Tandorival kellene megbeszélnem, az ő apja ugyanis MÁV-jogtanácsosként dolgozott a Horthy-rendszerben, ha jól értettem, és ha eddig nem meséltem volna neked, az öreg, TD apja, abban az időben, amikor PCs-vel viaskodtunk késhegyre menően, PCs anyjának a munkahelyén dolgozott jogászként, talán nyugdíjas másodállásban már. Ezek ugye mind-mind lényegtelen kapcsolódások, pletyószövegek, némely mai elméletek szerint mégis magának az életnek a fennmaradását szolgálják. Na és! Annál rosszabb nekik, és nekünk, vagy nekem, aki a legkevésbé sem örülök, amiért el vagyok ragadtatva az

élettől. Ha fennakadnál mondatomon, vizsgálj meg, szerintem hibátlan érvelés.

Vizont elég nagy terjedelemben próbáltunk már újra meg újra hozzáférni ehhez a problémához, az ittlét és a nemlét vagy/és másvilág kérdéséhez, makacs sikertelenséggel persze, én azonban nem akarom föladni így sem, bizonyos daczból sem, annyian szavalják ősidőktől fogva, hogy ebben soha nem lehetünk illetékesek. Nekem meg rögeszmém, hogy enélkül mozdulnom sem érdemes, nem ajánlatos; versírásba bocsátkozni pedig különösen nem, nekem legalábbis nem, mert én ott azonnal elveszek e nélkül a foghatatlan intenció nélkül. Biztosan emlékszel a *Kapaszkodj* kezdetű–című tizenkétsorosra, ott is tematizáltam ezt, valahányszor felkínálkozik nyelvileg ez a motívum, mintha ajándékot kaptam volna odaátrol, olyan érzés, hallatlan (hallatlanul szorongató is!) élmény, a múltkor érintőlegesen szóba került, ezt (is) nevezem szingularitásnak, kielégítő racionalizálását megkísérelni sem merném, hacsak a nyelvet magát nem tekintjük valamennyire racionális alapanyagnak.

Vagy itt kézenfekvőbb a freudi tudatelőttes fogalmának a használata, alkalmazása? A nyelv mint a mindenkor rendelkezésre álló – kollektív (ez már Jung!) – tudatelőttes, amely találgákat biztosíthat a tudatos és a tudattalan számára? Persze csak akkor, ha átadom neki (a nyelvnek) az önrendelkezési jogot, válasszon ő a tudattalanomból és döntse el ő, hogy tudatosan mit enged meg nekem. Tudatosságom egyvalamire szorítkozhat csak, hogy biztosítsa azt a logikai minimumot, ami nélkül semmi sem artikulálódhat a tudattalanból. Azt (is) mondanám evvel, hogy ilyen módon azonosítom a tudattalant a nemléttel? Már miért ne? Hiszen aminek végképp nem vagyok tudatában, az nincs is, nézd csak vissza eddigi levelezésünket, erre már kitértünk egypárszor, létezőkként mint a Lét metaforái reprezentáljuk ugyan a Létet, ám prezentálni képtelenek (!) vagyunk, a művészethez (mint valami furcsa, az idők során szekularizálódott vallásgyakorlathoz) azért folyamodunk, mert ott mintha (!) szerét ejthetnénk olykor a beavatódásnak. Egyre nehezebben, ezt hoz-

zá kell tennem, a Lét úgy viselkedik, mint az Abszolút Templom Egere, szökik a mégoly áhítatos tekintetünk elől, érdekesebb az ablakfestményekre fordítanunk a figyelmünket, és az Egérnek csupán a neszezését fogunk, jobban mondva, fogdosnunk.

Ide a figyelemről még valamit. Kicsit szégyellem mondani, annyiszor locsogtam már erről is, de itt még nem, ezért talán meg fogod bocsátani nekem, és úgy teszel majd, mintha először hallanád. Még a PCs-szerelem idején tűnt fel nekem igen markánsan, hogy az álmaim kivétel nélkül mind olyan motívumokból táplálkoztak, olyanokra épültek (huh!), amelyek nappal mintegy mellékesen, mellesleg, a periférián történve érintettek – ha egyáltalán érintettek. Sok esetben észlelhetetlenül, azt hiszem. A frontális jelentőségűek szertemállottak az álomban. És itt most nem a Dr. Jekyll és Mr. Hyde-féle effektusra utalnék, habár avval is rokon lehet, de engem nem a világos meg a sötét aspektus váltogatása érdekel, hanem csak a figyelemé; espedig azért is, mert éppen az észről bizonyosodik be nemritkán, hogy gyenge fényerejű, és azt a keveset is szétszórja maga köré, mert csak „magának világít”, úgy, hogy elvakítja magát, ld. fényszennyezés, az ész fényszennyező hatása, és gondolj az ún. fényűzésre is, fényűzően, azaz szétszórtan élni, gondolkodni, aspirálni még nagyobb fényűzésre, és – meg ne lepődj – gondolj Vörösmarty laurás slágerversére, *A merengőhöz* címűre, a minap hallgattam meg a rádióban, lelkesen bólogatva, hogy lám, ő is erről beszél, ezért dorgálja Lauráját, hogy ne bambuljon bele a kétes távolokba, ne essen álmatag esze áldozatává.

Vörösmartytól mindig vigyoroghatnékam támad, *Szép Ilonkája* elemi (elemien fülledt) élményem, rokonabb ő nekem, mint a sokkal nagyobbra tartott Arany vagy Petőfi, akikben sosem éreztem az enerváltságnak (punnyadtságnak) és az őrjöngő lázrohamoknak azt a hirtelen váltogatását, amit nála, ugyanazon egy műveken belül. A negatív meg a pozitív (honnan nézzük?) hübrisz váltólázasa, maláriása ő, jelzem, József Attila, főképpen a korai József Attila hangőse is, so-

rokat hallok elsőre Vörösmartyénak, amikről hamar kiderül: JA-tól származnak.

A fényről magáról nem mernék mondani semmit, a fényűzés kifejezést viszont rendkívül beszédesnek tartom, *A merengőhöz* párverse lehetne egy „A fényűzőhöz” című darab, én úgy tizenévvvel ezelőtt megelégedtem *A fénytervezővel* (lámpatestek dizájnerét nevezik így körülbelül). Csak ne hallanám benne a magyar romantikus zene, opera stb. rokonát is, mert sajnos ez utóbbtól irtózom, tudom, sokakat felbőszítek, magamra haragítok ezzel, de hiába, amint meghallom mondjuk Simándyt hazám-hazámozni, rúgnám el magam egyszer s mindenkorra nem csak drága anyaföldemtől, de általában ettől az egész golyóbistól, illetve, mivel ilyen erővel nem rendelkezem, ásnám be magam jó mélyre, ahol már anyám emléke sem érhetne utol.

Nem akartam erre kitérni, nagyon nem, de minek hallgassam el? Valamiért, nem tudom miért, ez az undor kicsi korom óta fogva tart, egyszerre undorodtam meg a kommunizmustól/szocializmustól meg a hazám-hazámozástól, attól a fajta magyar kebeldagasztástól, amitől én nemcsak émelygek, de ágnak esnék is néha azonnal. Furcsa, de német romantikusoktól soha nem viszolyogtam még így, zenészeiktől, mennyire nem!, még a Goethe-féle mellszobrozas, brusztolás sem nagyon kínozza meg az ínyemet, lehetséges hát, hogy magyar identitásomra vagyok ily mód túlérzékeny, narcisztikusan; ahogy magamat nem szeretem fényképen viszontlátni vagy hangfölvételről visszahallani, úgy a kebelhullámzásom is inkább gyomorrontólag hat rám, és nem és nem lelkesítőleg. Meglehet, narcisztikus önundoromat terjesztem ki ilyenkor az egész Kárpát-medencére, bizony, Erdélyre is. Meg a Végekre. Végem van? Ria, mintha szándékosan szórtam volna így szét magam, ahogy szóba hoztam a figyelmet, azonnal szétszórhatnékam lett, szétszóródhatnékam, vigasztalj meg, kérlek, hogy nem történt semmi végzetes mégsem, hogy mégis végem, bár most elkezdtem cudarul szédülni. A fenébe is! Itt kell hagynom a monitort, hátha azt sokallta meg a fejem, meg az egész szervezetem.